

על התורה ולמען להדריך את עם הקודש שישמרו בעקבות רב יוסף שחזר והכריע שגדול המצווה ועושה וכו' ובשביל זה אמר רב יוסף לא תתני ענה דאיכא אנא דעיקר צנוות היא להיות בטל לציוני התורה, עקב ענה יראת ד', וכן יעודו של רבנו בגלוי רזי התורה (כנודע וכמובא בספר תולדות יצחק (ביאור על באורי הגר"א לספר יצירה דף קמ"א) הכותב שם כלשון זה: „אחד מג' דברים שנצרך משיח בן יוסף לבוא בכל דור ודור הוא לגלות רזי התורה למי שראוי לזה. ולכי אומר לי בבירור אשר לזה נשלח לנו עיר וקדיש משמיא נחית רה"ג הגר"א ז"ל לגלות לנו את התורה בנגלה ובנסתר אשר הי' לו בהם עשר ידות יותר מנגלות כמובן מן הכלל הנסלא והנורא הידוע בספר צ"צ).

ב. ללמד אורחות חיים ביושר קדשם ולא להלוך אחרי הפלפול הבלתי נכון שהי' נהוג בימים ההם, ורבים אשר צווחו והרעישו על זה עד כי הופיעה נשמתו הקדושה של אדוננו הגאון למד ולימד את הדרך הישר והכל מצד הענות חן.

ג. השיבה לציון משכן כבודו ולירושלים בית מקדשו לבנות ולשכללם בהדר קדשם ודעת כי ארץ ישראל היא כסוכה שמצוותה תעשה ולא מן העשוי כדי לקיים ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון. בקבוץ גדויות על דרך קץ המגולה כמבואר לעיל אשר זאת היתה מגמתם של רבנו הגר"א ותלמידיו בעבודת יסוד הישוב באר"ק וכן לזכות עי"ז לרוח הקודש אמיתית בלי שום עירוב פסלת שלזה חזה הגר"א בצפייתו לרוח הקודש שאי אפשר לזכות בה בשלמות זולת בארץ הקודש והיתה תקותו מלאה שע"ז תוחזר עטרת הקדש ליושנה, שכל בניך למודי ד' וקיום החזון של הנביא (יואל ג') והי' אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם, וקניכם חלומות יחלמון בחוריכם חזיונות יראו ובוזה יקויים גם סוף נבואתו והי' כל אשר יקרא בשם ד' ימלט כי בהר ציון ובירושלים תהיה פליטה כאשר אמר ד' ובשרידים אשר ד' קורא שהאתחלתא דגאולה היא ביעודו דמב"י (ובכתבי „קול התור" של אחד מתלמידי הגר"א, הגאון ר' הלל משקוב מרמו בתיבת „בשרידים" בחושבנא „משיח בן יוסף" שעל ידו קבוץ גלויות) (בספר „לקוטי

הגדאי' דין מ' ובאי' יצחק שם על המסוק ופוזי' ה' (שובת).
 עליית תלמידי הגר'א ומסירות נפשם בעבודת יסוד הישוב
 בארץ'ן במצות חבנו הגר'א היתה התעוררות עילאית מיוחדת ושלחות
 שמים גבוהה שלא היתה כמות מימי עזרא ונחמיה היא תהיה לנו לאור
 עולם ככל עבודת קבוץ גלויות ובנין ישוב הקדש. תולך ואור עד נכת
 דברים בהתגלות משיח צדקנו, משיח בן דוד במהרה בימינו אמן.
 ומצפה לגלות כל החזון הנפלא של רבנו הגדאי' במהרה בימינו.
 יעקב משה חרליץ

הרח"ח יעקב משה חרליץ

הצינונות הגדאית' - מי יוכל לספרה ?

פרשת עליית תלמידי הגר'א, או הצינונות הגדאית' (מלשון ותיקים
 מהדור הקודם) - מי יוכל לפרשה, מי יוכל לספרה, מי יוכל לטפר את
 האידאולוגיה המשיחית של הגר'א ותלמידיו על כל עמקי סודותיה ומי
 יוכל לתת תיאור מלא על מסירות נפשם ותסתכנותם של תלמידי הגר'א
 בעבודת קיבוץ גלויות ויסוד הישוב בארץ ישראל? ואכן, מצוה עלינו
 לספר, אמרו ראשונים, לספר עד כמה שידענו מגעת ולהוציא לאור עד
 כמה שידענו מגעת.

בתור אחד מצאצאי תלמידי הגר'א ממסדי הישוב הגאונים ר' יוסף ב"ר
 אהרן לודיא ור' כרדכי צוקרמן, ור' ישראל משקלוב, בעל פאת השלחן
 וחתנו זקני הרב הגדול ר' ישעיהו בהר"ר יששכר ברדקי זצ"ל, רואה
 אני חובה חכות להעיר ולהוסיף כמה נקודות בענין עליית תלמידי הגר'א
 המובא בספר "חזון ציון, שקלוב וירושלים". ראשית עלי להעיר כי החומר
 הטובא בספר זה, הוא מעט מועיר כסיפה בים הגדול מתולדות העליה
 הזאת, כידוע נאבדו ונעלמו הרבה דברים יקרי ערך הנוגעים לתנועה
 הנשגבת הזאת ונשכחו רוב הסיפורים שזקני ירושלים היו מספרים יום
 יום על הסבלות ועל הנפלאות בקשר לעליית תלמידי הגר'א ומסירות

נפשם בנסיעות לארץ ישראל ובהתישבותם בה, בתנאים הקשים והמסוכנים של הימים ההם.

כך הוינא טליא, בייתי רגיל לשמוע תמיד מזקני משפחתנו סיפורי מעשיות על נסיעות השירות של תלמידי הגר"א, ועבודתם הנלהבה בחידוש והחזקת הישוב, על הקשיים והסכנות בלויית סיפורי נסים ונפלאות ו"חלומות קדשים", אשר עמדו לעזרתם ולחיוזק רוחם בקודש שראו גדולי ישראל, עפ"י הגר"א בעת צרה דברי הבטחה והוראות לישועה ונחמה וביחוד הסיפורים הידועים הנ"ל ע"ד, שבע ישועות ניסיות שהיו בשנת תק"ף, שבהם השתתפו זקני (הענין מבואר במילנאם, ספר הנ"ל). כל הסיפורים הוכיחו למרי עד כמה היתה חזקה האמונה בלבנות אנשי הישוב בימים ההם במסורת הגר"א ותלמידיו לחיוזק הישוב והרחבתו. אמונה עמוקה ונלהבה שלא היתה כמוה אולם טוב מעט מכלום המובא בספר הנ"ל שהוא רב האיכות ביחוד עבור דורנו החדש שאיננו יודע מאומה מההיסטוריה הגדולה והנשגבה של עליית תלמידי הגר"א, המעשים והאידיאולוגיה של הגר"א ותלמידיו.

כלפי אלה המזכירים לפעמים את עליית תלמידי הגר"א ומוסיפים ש, היא היתה רק על רקע משיחי יש להעיר כי מחוסרי ידיעה הם ומחוסרי כל מושג מתולדות התנועה הכבירה הזאת, נכון הבר שעליית תלמידי הגר"א היתה על רקע משיחי, אולם הרקע המשיחי הזה כולל בתוכו אידיאולוגיה גדולה ועמוקה, שאיפה ותכנית ישובית ענקית לקבוץ גליות ובנין הישוב בתנאים קשים ומרים, הרקע המשיחי הזה כולל בתוכו גם השקפה מדינית עפ"י רעיונות הגר"א ושיטתו, שאתחלתא דגאולה, תהיה כמו בימי כורש, ברשיון מלכי האומות (הענין מבואר בספר הנ"ל).

לגבי ותיקי ירושלים, המביעים תמיד את צערם על השכחת ההיסטוריה הגדולה של עליית תלמידי הגר"א ותלמידי הבעש"ט וחסידי בעל התניא, מיסדי הישוב, ואת תולדות הישוב הישן בכלל, הרי צריכים הם, לפי דעתי, להאשים את עצמם — את ותיקי ירושלים עצמם שבאדישותם הונחה ההיסטוריה הזאת, אשר זכרונה ערכו גדול לא רק בשביל כבודם של הישוב הישן ויהדות התורה, אלא גם לגבי הזכות

ההיסטוריה של כלל ישראל בארצנו, כלפי פנים וכלפי חוץ, ואין שום ספק שהחומר המובא בספר „חזון ציון“ הוא יסוד היסודות של תולדות הישוב בארצנו לשמחת כל דורשי אמת ובנין ארצנו, והאמת תורה דרכה לתפארת כלל ישראל.

ישעי בהר"י לוריא

ארכיון
מסמכים
22/09/2018

ד"ר ישראל בן זאב

תנועת „חזון ציון“ גורם ראשון בבנין מדינת ישראל

שלשה שותפים הם הגורמים היסודיים לתקומת תחיית ישראל. הגורם הראשון הוא עליתם של אנשי „חזון ציון“ משקלוב לארץ ישראל בשנת תקס"ט (1809) בראשות תלמידי הגר"א. הגורם השני הוא הכרות בלפור בשנת חרע"ח (1917), אשר פתח באופן חוקי לעיני כל העמים לאחר מאות שנות גלות את שערי הארץ לרוחה להגירה עצומה. הגורם השלישי הוא מלחמת השחרור בשנת תש"ח (1948) אשר בעקבותיה נוצרה מדינת ישראל אשר אליה ערגנו בחזון, בתפלה ובמעשים רבים במשך אלפי שנות פוורנו, כאחחלתא דגאולה.

לעמקו של דבר טרם הועמד הגורם הראשון במקומו היאות לו בהסטוריה הישראלית. במשך דור שלם טפחו בארץ האבות חכמים ומנהיגים מדיניים השקפות שאינן מתאימות למציאות. הסטוריונים הפיצו במתכון ושלל במתכון דעות, שהמפנה בתחית ישראל בארצנו התחיל עם העליה הראשונה של אנשי „בילו“ בשנת 1882. אלה אינם לוקחים בחשבון שדעה כזאת איננה אלא סלוף של הסטוריה בזדון או בשוגג. אנשי „העליה הראשונה“ כביכול כבר מצאו ישוב גדול עירוני וגם יסוד בריא של ישוב כפרי אשר עליו הושתת כל המשק הכפרי היהודי בארצנו. בכלל אסור להשתמש בהגדרות של „עליה ראשונה“ שמתחילה בשנת 1882 כי היו עליות רבות מאוד שקדמו לאותה עליה לארצנו הקדושה.

הגורם הראשון ליסוד מדינת ישראל כנ"ל הוא עדית 70 משפחות

של אשכנזים פרזשים משקלוב שהתחילה בשנת חקס"ט. העולים התישבו בצפת, טבריה, וירושלים וארמו לשנוי ערכים בחיי הישוב עד כדי כך שבאשית ימי המלחמה העולמית הראשונה בשנת תרע"ד (1914) נמצאו בארץ-ישראל יותר ממאה אלף יהודים בערים ובכפרים. מאז התמוטטות מדינת-ישראל במלחמות בר כוכבא נגד אדירנוס קיסר בשנת 135 לספירת הנוצרים לא היתה עליה כזאת אשר לא רק למות על אדמת ישראל אלא עלתה כדי לחיות ולהחיות הערים החרבות והאזממה השוממה עליה זו של "חזון ציון" הביאה עמה גם השקפת עולם שהתבססה על דעותיו של הגר"א, יוצרה ומחוללה של תנועת חזון ציון כשם שהביאה עמה גם תכניות מעשיות להחזרת העטרה ליושנה גם מבחינה כלכלית וחברתית. העולים פתחו בצפת, בטבריה וירושלים ואחרי-כן גם בחברון-ישיבות, בתי כנסת, מוסדות כלכליים, מוסדות סוציאליים ומפעלי בנין רבים והשפיעו השפעה מדינית על מהלך החיים בארץ ישראל, אנשי "חזון ציון" עשו את מעשיהם מתוך התלהבות לאומית והכרה דתית. כל מה שאני מתעמק בתולדות חיינו בדורות האחרונים אני מגיע לכלל מסקנא שעליה זו היא הגורם הראשון ליצירת מדינת-ישראל.

(ב - *)

בין עולי חז"צ הראשונים בא אב אבי זקני הגאון והנגיד ר' אברהם דיין ולפונזון משקלוב. חובתי לקיים דברי רז"ל "לעולם יתגדר אדם במעשי אבות", מעשי אבות סימן לבנים". ואזכיר בזה דברים אחדים הנוגעים לאב-זקני זה: בצעירותו היה בין בני הישיבה שבשקלוב, שהיו נוסעים לוילנא לשמוע דברי תורה מפי הגר"א. ר' אברהם היה אחד מחברי בי"ד הגדול דרייסין שבשקלוב, פעם אמר לו הגר"א רמו לשמו בפסוק "וילך אברהם הלך ונסוע הנגבה". רמו כי עליו ללכת לא"י. הדבר תפס מקום עמוק בלבו ויהי הוא אחד מהפעילים הנלהבים בארגון

אגודת החכמה

(*) פרק זה הוא קיצור מתוך רשימת ד"ר בן זאב על אבותיו מעליית תלמידי הגר"א ובו דברים מאלפים בנוגע לכללות התקופה ההיא.

תנועת העלייה לארץ ישראל שבראשות הגאון ר' הלל משקלוב, בן ארבעים ושתים שנה חיה ר' אברהם דיין בבואו לארץ עם השיירה הראשונה בשנת תקס"ט. בלוח בני משפחתו, ומיד הממסר בעבודת ההתיישבות בצפת שבחנות שאלו הגאון ר' ישראל משקלוב בעל "פאת השולחן" ו"תקלין תרתי" (שניהם היו ממשפחת לוריא הידועה). במיוחד פעל ר' אברהם בחקמת בית הכנסת אורחים גדול בצפת בעד "עולי-גשירות" והשקיע בו סכום חשוב מכספו הפרטי (נאשתו היתה ממשפחת ר' נסע נוסקין העשירות). אחי שחלק ממלמדי הגר"א בראשות ר' הלל ור' מנחם מנדל עלו להתיישב בירושלים בשנת תקע"ב היה ר' אברהם אחד המקשרים את צניני הכללים שבין צפת וטבריה לבין ירושלים. ר' אברהם יצא פעמים אחדות לרוסיה כשד"ר לטובת חינוך הישוב בא"י. בשנת תקצ"א בערך עבר בנו אב-זקני ר' זאב ולפוננון להתיישב בקביעות בירושלים מיד התמסר ר' זאב בעבודת "הגבריה היהודית" (מורכבת מיהודים אשכנזים וספרדים). אשר פעלה גדולות ונצורות בהגנת ישוב היהודים או בירושלים נגד פורעים ושודדים ערבים מבפנים ומבחוץ. על פעולות הגבריה היהודית של הימים ההם בירושלים מסופרים עד היום תילי תילים של ספורים מענינים מאד. אב זקני ר' זאב (המכונה בירושלים ר' ולויל בבט) היה במשך עשרות שנים אחד העסקנים הראשיים של עדת האשכנזים ושל "כולל הפרושים הכללי" בירושלים. כתשע פעמים יצא לתורל בתור שד"ר בעד חינוך המעמדות לטובת הישוב והרחבתו, אף היה המנהל הראשי של עבודת הבנין של בית - הכנסת הגדול בחורבת רבי יהודה החסיד. יחד עם ר' יוסף יואל ריבלין סופר ומנהל הכולל וחבריהם בראשות רבני ירושלים. ר' זאב היה גם אחד מהעוסקים בחברת "בני ירושלים" וחברת "מרחביה הכללית" שעל ידה נוסדו השכונות הראשונות מחוץ לחומת - ירושלים, וממסדי חברת פתח-תקות. ר' זאב היה כמו כל העסקנים בימם ההם בעבודת קבוץ גלויות והרחבת הישוב שהיו כלם חוזרים וספוגים ברעיונות הגאולה ע"פ הגר"א ותלמידיו. דבר זה היה להם ליסוד מוסד לכל פעולותיהם בכל מפעלי הישוב. בתפילה מיוחדת להצלחת בנין ירושלים היו אומרים, בזכות

רבנו אליהו. בחניגות של חנוכה הבתים בשכונות הראשונות היו רוקדים ושרים: "ירושלם הבנויה בזכות רבנו אליהו, וקץ המגולה נעירה—מן המיצר למרחביה". אב זקני ר' זאב היה מהמנצחים על שירת הקהל וכששר את המלים בזכות רבנו אליהו, התלהב עד לשמים (דברים אלה קבלנו מהרה"ג ר' מנחם אויערבאך).

ר' זאב ולפנון היה אחד הפעילים במעשה הצלה ידוע דלהלן: לאחר שכבש הצבא התורכי את סוריה וא"י מידי שר צבא המרד של מצרים איברהים פחה בשנת תר"א (1840) הטיל שר הצבא התורכי עזיו פחה אשמה חמורה על יהודי אר"י בטענה שהם עזרו לאיברהים פחה במרד הזה אמנם ראשי העדה בירושלים, שראו את הנולד, קדמו את פני הרעה במעשים אחרים מחושבים מראש. עזיו פחה, שהיה איש עריץ צוה לאסור את ראשי העדה, בכתב האשמה הצהיר שנתברר לו כי ראשי העדה היהודית נתנו לאיברהים פחה גם מתנות גדולות של מטילי זהב. ראשי העדה בירושלים שלחו אליו משחת לדבר אתו על הענין. עזיו פחה דבר קשות עם חברי המשלחת ואמר כי פקודה היא מאת השולטן האדיר לתלות את כל מי שהגיש עזרה באיזו צורה שהיא לצבא איברהים פחה. בין חברי המשלחת היו הרה"ג ר' ישעיה ברדקי, ר' אליהו בעלה"ק (בעל לשון הקודש) ור' זאב ולפנון. הם הצהירו לפניו כי יהודי אר"י כולם נאמנים ומסורים לשולטן ומתפללים לשלומו וכי והמתנות ששלחו לאיברהים פחה היו לרגלי הגנתו על היהודים מפני קבוצות שודדים שהתנפלו על היהודים והרגו בהם אנשים, נשים וטף ועוד הסברות כאלה. ר' זאב ולפנון הדגיש בהמשך דבריו לשר כי ראשי עדת היהודים מתעדים להגיש מתנה חשובה לטובת הצבא התורכי וכאשר שמע השר את ההצעה הזאת שינה את יחסו והפך מאויב לאוהב והענין סודר באופן רצוי לשני הצדדים. בראיית שיחתו של השר עם חברי המשלחת שאל את ר' זאב ואלפנון בכעס: ומה אפוא ענין קופת חו"ק שלכם, שמצאתי בין נירותיכם (הכוונה לקופת חזון ציון) כלום לא היתה זאת קופה למטרות מדיניות? ... ר' זאב ענהו בחכמה רבה והסביר לו את מהותה של קופת חו"ק שתכנה הוא לעזרת עניים וכי. בסוף השיחה הוסיף ר' זאב כי עדת היהודים תעניק

גם להשר מתנת הוקרה... השר צוה להחזיר את חברי המשלחת בכבוד רב אל ירושלם (פרטים אלה קבלתי מאת שאר כשרי ר' אליהו לנדא ז"ל). בימים ההם היו ראשי העדה בירושלים מקיימים שעורים מיוחדים בתורת ישוב אר"י מתוך חבורי הגר"א. שארי הרב אליהו לנדא, נינו של הגר"א ספר כי במקרים יוצאים מן הכלל היו מתעמקים לפתור שאלות קשות מתוך "סודות הגאולה" של ר' הלל משקלוב תלמיד הגר"א (ענין הידוע ליודעי ח"ן) כל אלה היו להם לעינים בדרך עבודתם הגדולה של קבוץ גליות ובנין הישוב. שארי ר"א לנדא דבר תמיד בצער עמוק על כל הענינים הנשגבים האלה שהורכים ונשכחים, וכידוע הקדיש ר' אליהו שנים רבות לפרסום שארית הפליטה של חבורי הגר"א ז"ל.

הרב חיים יהודה יעקוביץ

אור רבנו הגר"א הולך ואור עד זכון היום

כל שהגר נועלה למעלה, כל מה שהוגבה יותר למעלה הוא יותר מועיל את אורו ומביא את טובו ותעודתו להנות ממנו מאורו וחיו, להנות בהם בני אדם. — ויתן אותם א-ם בריקיע השמים להאיר על הארץ. כל שהוגבה יותר לשמים שולח ומבקיע קרני אורו עד למטה ומגיע לארץ ומעריך עולם ומלואו, ומשפיע אור ושפחה, ומסוגלים לקבל כל שפעת טובו ותעודתו להטבה והארה, ונהנים כל מלוא הנאתו והשפעתו. אבל כל מה שהוא מנמיך יותר למטה או כל מה מאורו כבדש תחתיו עצמו ואין מקום לקני האור להתפשט ולפעול את פעולתם ולהנות הנאתו.

• • •

ואתו הנני של המאור הגדול רבנו הגר"א וצקודה, נר עליון זה שהאיר והנביר את כל בית ישראל זה דורות בשנים, ואשר ממנו נשאב מקור מחשבה קדושה ועלאית זו לישוב אר"י וקבוץ גליות. ואשר כל זה היה לדבר פשוט וידוע לכל כי הגר"א ז"ל בכחו ובקדשתו הוא הוא שהביא את כל הישוע הקים ביה, במסיד מתלמידיו ושומעיו, וכחו ופוחו היה חופי ומופת בכל הפעולות שנהיה להם למקור של קיום וחושיה. ואם בכ"ו נמצאים בתקופה מן התקופות אנשים כאלה מאיזה חוגים שהם הכאים—אם מתוך כונה ודונית ח"ו ואם תמימים ומתוך

חוסר ידיעה, לסלף את האמת ולהעלים כל הגורמים האמיתיים, או יש צורך שוב להעלות את הנר, אותו הנר הגדול, מפני שני דברים, בכדי להחזיר עטרה ליושנה ולהשיב הדבר אל מקורו ושרשו הנאמן. להכיר הכח היסודי לכל הפעולות הכבירות אשר נפעלו במסירות נפש ע"י אבותינו תלמידי הגר"א והבאים אחריהם. וגם מפני העתיד, לדעת לכוון את כל הדרכים בעתיד עפ"י אותה השיטה של המכוון הראשון לסדר הכל ע"פ התורה. ולאורו נסע ונלך.

ואפריון נמטיה—כל הישוב הישן כולו וכל שוחרי האמת—לאנשים גדולים אלו שלקחו ללבם פעולת מצוה זו, להשיב את האמת על מקומו ותכנתו. ובפרט אנו צאצאי אבות הישוב הישן מוצאים עצמנו בחובה שיחדת להכרת טובה ותורה עמוקה לכל הנאמנים אלה. שעשו בזה להתחזר כבוד אבותם—אבות הישוב—הראשונים לחזקתם הראשונה, בכרעה עמוקה מקרב הלב, ברך ד' חילם ופועל ידם תרצה.

ואני בתור אחד מצאצאי אבות הישוב הראשונים ה"ה הרה"ג הר"ר מגדיל זאב ובנו הרה"ג הר"ר יעקב מלוצין זצ"ל מעלית תלמידי הגר"א בשנת תקס"ט ושהיו מעסקני הישוב אז, הנה כאן מקום אתי לציין כי הר"ר יעקב ז"ל הנו בפעולותיו המסורות והתבוניות היעילות בהרבה להשגת רשיון בנין ביהכנ"ס הגדול שבחבורת ריה"ח ז"ל שנעשה בהשתדלות סיר מונטיפיורי ז"ל והיה מראשי הבונים של ביהכנ"ס הגדול שנבנה ע"י כולל השרושים. וכן היה הוא משך זמן ידוע שומר החותם הסגולתי שהיה ידוע בשם "חוחם הצק"מ" ע"ש הפסוק חזה ציון קרית מועדנו, ואשר לשי המסרת נחקק החותם הזה במו ידיו של רבנו הגר"א ז"ל ומסרו לתלמידיו שנסעו לאר"י.

ומדי דברי בזה חובה נעימה עלי להזכיר כי אבי הרה"ג והמקובל הראיד בהר"ר יהושע ז"ל היה תמיד מדבר בדעיונות הגר"א על עניני הגאולה וקיבוץ גלויות ועזר לפענח רמזים וביאורים בדעיונות הגאולה עפ"י הגר"א על פרקי קול התור של תלמיד הגר"א אגמון ר' הלל ז"ל. וכולנו ובפרט אנו צאצאי אבות הישוב—מוקדשים תורה לעוסקים במעלה רבה זו לכבוד אבות הישוב הראשונים הלא הם הגאונים מוסרי ארץ ותלמידי הגר"א ולכבוד כל בית ישראל ולחיות התועלת לחיבת

ישוב הקודש ברוחם ומגמתם של קדושי עליון בסערת אליהו.
ונזכה כולנו לקיום הכתוב: חנה ציון קרית מועדנו וירושלים נוח שאנן בב"א
חיים יהודה יעקובון

הר"ר דוד ליב לוי (לעוי) -

מעשי אבות סימן לבנים

אבי הרה"ג ר' מנחם מנדל לעווי ז"ל היה מדבר תמיד ברעיונות
הגאולה של הגר"א במסורת שקבל עפ"י אב זקנו הגאון ר' מנחם מנדל
משקלוב תלמיד הגר"א. אבי ר"מ מנדל היה שקוע ברעיונות אלה ובכל
מקרה שקרה בישוב בתקופתו, מקרה של צרה ר"ל, או מקרה מעורר של
התקדמות בבנין הישוב, היה משתדל למצוא רמזים בשיטת הגר"א
המראים על תכונת המקרה בדברי הנבואה וחז"ל שיש בהם נחומים
והבטחות לקרוב הגאולה. הוא היה מבקר לעתים קרובות אצל הרה"ג ר'
יצחק צבי רבלין ז"ל הידוע בשם „דרשן-הגאולה" עפ"י הגר"א
ותלמידיו, ושתה בצמא את דבריו הנלהבים על מצות ישוב ארצה"ק
וקרוב הגאולה. אבי ר' מנדל היה מספר ספורים נפלאים מהפעולות
הנשגבות של אב זקנו הגאון ר' מנחם מנדל וחבריו תלמידי הגר"א
ועל בנו אב זקנו הגאון ר' נתן נטע (המכונה „ר' נטע הגדול")
בעבודת יסוד ישוב האשכנזים בארצה"ק ובהקמת המוסדות הראשונים של
עדת האשכנזים בירושלים.

אב זקני ר' נטע היה גבור ברוח וגם גבור בגופו, הוא היה
מראשי השמירה היהודית, שהיתה קיימת זמן רב בימים ההם בירושלים
שנקראה הגברדיה (שחבריה היו בני עדות האשכנזים, והספרדים), אשר
לולא הגברדיה היהודית בתקופה ההיא, לא היה יכול הישוב היהודי להתקיים
אפילו שעה אחת. באחת המערכות נגד השודדים והפורעים הכידואים
נדקר ר' נטע באחת מעיניו (על זה מסופר גם בחוברת „קורות העתים").
מעשה רב ונועז מסופר על גבורת רוחו של ר' נטע: באחד הימים
בתקופת תלמידי הגר"א נתקבלה ידיעה כי המון גדול של בידואים
מתכננים להתנפל שתאם בלילה על רובע היהודים בירושלים, ואף
שהגברדיה היתה מוכנה לקראת ההתנפלות, בכל זאת נפל אחד מות על כל

היהודים, ופחד מיוחד נפל על כל הנשים, בידען היטב מה שקרה לנשים צעירות, בהתנפלויות קודמות, (על אחת ההתנפלויות האלה כותב הגאון ר' ישראל משקלוב בהקדמתו לספרו „פאת השלחן“ שהפורעים שדדו, רצחו וגם ענו נשים על גווילי ספרי תורה) – מהרו אנשים לרבני העדה וביחוד לתלמידי הגר"א כי נשים צעירות מתכתנות להפיל עצמן בכורות מים אם תראינה שהפורעים יבואו לפגוע בהן, והתחננו לפני תלמידי הגר"א להשתמש במצב זה „בשם סודי“ (כי ידעו להשתמש בזה עפ"י רבם הגר"א, בקשר לזה אזכיר כאן שאב זקננו הגאון ר' מנחם מנדל תלמיד הגר"א כותב בהקדמתו לבאור הגר"א על מסכת אבות מעשה נורא בנוגע לידיעתו של רבנו הגר"א להשתמש „בשם סודי“) תלמידי הגר"א נתנו הוראות לאנשי העדה לערוך תפלה גדולה ואמרו כי הם מצדם יעשו את כל הנחוץ לקדם את פני הרעה ולה' הישועה.

בלילה ההוא הרגישו כי המין של בדואים מתקרב אל העיר מצד מזרח. אנשי הגברדיה פקפקו אם לצאת נגדם מחוץ לעיר או לארוב להם בתוך החומה. ר' נטע עמד בכל תוקף לצאת נגדם אל מחוץ לעיר, תלמידי הגר"א הסכימו לדעתו של ר' נטע, עפ"י רמז שמצאו בפסוק „משיבי מלחמה שעה“ וברכו ברכה חמה ליוצאים. אנשי הגברדיה הצטיידו בכלי זינץ וגם ב„קמיעות שמירה“ ויצאו בחשכת הלילה דרך „השער הקטן“ של החומה מזרחה. מיד בצאתם הרגישו שהכנופיה רובצת בתחתית ההר בעמק ע"י יד אבשלום, בעוד אנשי הגברדיה עומדים ודנים על אופן בצוע הפעולה הוציא ר' נטע אקדח מיד אחד מהחבורה ואמר: „ה' הושיעה המלך יעננו וכו' בזכות רבנו אליהו“ ופתח בירה ואחריו עשו כן כל אנשי החבורה. השודדים הקימו צעקה גדולה: „אנו נכנעים“. על פרטי התוצאות יש כמה נוסחאות, העיקר הוא שנחלו מפלה ותבוסה כראוי. הפעולה הזאת הועילה לזמן ממושך.

ר' נטע חיבר שירים על תורת ישוב אר"י עפ"י הגר"א ותלמידיו ובהם סודות עמוקים על דרכי האתחלתא דגאולה בסוד הקבלה עפ"י הגר"א. אחד משיריו הידועים של ר' נטע: „נקומה חונני עמרה, ה' לנו ולא נירא. טובי חוצים בשירה, לתורה ולשמירה“ – (כידוע היו העולים הראשונים של תלמידי הגר"א מכונים בשם „חוצניקעס“ ע"ש העליה „חזון ציון“)

שאיפתו הגדולה והנלהבה של ר' נטע היתה הרחבת הישוב ע"י יסוד ישובי כפר, הן לשם מקור פרנסה, והן לשם קיום מצוות התלויות בארץ, ועסק הרבה להוציא לפועל את שאיפתו זו, שהיא השאיפה היסודית של הגר"א ותלמידיו.

בשנת תקצ"ט שלח הוא וחברו הגאון ר' ישעיה ברדקי מכתב בקשה נמרצה למשה מונטיפיורי לעזור לישוב היהודים בארץ ע"י יסוד ישובי עבודת אדמה. ר' נטע יצא כמה פעמים לחו"ל כשד"ר לחזק הישוב, וביחוד להרחבת הישוב ע"י יסוד ישובי כפר בסביבת ירושלם ופעם נטע יחד עם ר' שמריה לוריא למטרה זו, הוא היה אומר: "כי עיקר מלחמה לה בעמלק מדר דר הוא העברת רוח חסומאה מן הארץ ע"י בעור שממותה, כפי המדרש ופירש"י לפסוק זה, "האויב זמו חרבות לנצח".

ר' נטע היה קנאי גדול, לדבר בלשון הקודש הוא היה אומר בשם הגאונים אביו ר' מנחם מנדיל ור' הלל תלמידי הגר"א כי שלשת הדברים: הרחבת הישוב, הדבור בלשון הקודש ותפלה בעד חיי משיח בן-יוסף יקילו אף יסירו את יסורי אר"י.

ר' נטע היה לומד שיעורים קבועים בסודות דרכי הגאולה עפ"י הגר"א יחד עם חבריו המקובלים הר"ח ר' ישעיה ברדקי, ר' משה מגיד ור' יעקב ליב לעזרי ו עוד.

הפרטים הנאמרים לעיל על אב זקני הגאון ר' נטע הנ"ל יש בהם ללמוד הרבה על הכלל כולו של תקופתו, על מעשיהם הכבירים מסירות נפשם של העולים הראשונים, העליה הראשונה האמתית של ישיבת ^{אוצר החכמה} הקדוש בעזה"י.

23/09/2018

דוד ליב לוי

הר"ר שמריה כלב

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור

הרב העיקרי שתפס מקום ראב ועמוק בלבו של אב זקני הישיבה הגביר והנדיב הגדול ר' שמריה לוריא, לכל פעולותיו הכבירות בישוב אר"י, — היתה מצות הגר"א ושימתו המשיחית לקיבוץ הגאולה ע"י סבות ישוב אר"י, אב זקני ר' שמריה וניסו הר"ח ר' שמריה צוקרמן

(שניהם מעיר מוהילב) עסקו במרץ רב לאסוף את כתבי הגר"א והוציאו לאור הרבה מחיבורי הגר"א על חשבונם הם. חדר מיוחד היה באדמו"נו הידוע של ר"ש לוריא במוהילב שבו החזיק כתבי הגר"א ויתר חומר הכתבים השייך להם, וכל חושיו של ר' שמריה היו שקועים ברצינות הגר"א על דרכי הגאולה ומצות ישוב אר"י.

הוא ג"כ האמין באמונה נלהבת שיש עליו שליחות שמים לפעול בקיבוץ גלויות וישוב ארצה ק"פ ע"י רמזים קדושים בפסוקי תנ"ך שקיבל מאת חותנו הגאון ר' חלל משקלאב, תלמיד הגר"א. רבות שמעתי מפי זקני הרה"ח ר' יחיאל מיכל פינס ואשתו זקנתי מרת חיה צינה פינס, בתו של ר' שמריה, על פעולותיו ודעותיו מסירות נפשו וסבלותיו של אביהם ר' שמריה לוריא לישוב הארץ והיחבוא, ועל כל ספור וספור היו אומרים: "זה רק מעט מזעיר". זקני הרי"מ פינס התכוון להוציא ספר מיוחד על ערכו ופעולותיו של חתנו הר"ש לוריא ואסף חומר רב למטרה זו שהכיל גם מכתבים רבים של ר' שמריה בעניני אר"י ומכתבים רבים שקיבל ר' שמריה מאת ראשי העדה בירושלים, אך סבות שונות עכבוהו להוציא לפועל את הדבר הזה ובמלחמה העולמית הראשונה, שאז אסר ג'מאל פשה כל דבר ציוני כידוע, הועבר כל החומר הזה למקום אחר (בכפר מצא) ולצערנו נעלם כל החומר הזה.

בבואו של הר"ש לוריא בפעם הראשונה לארץ בשנת תקצ"ג בימי המרד של איבריהם פחה הציל או ר' שמריה את כל הישוב היהודי מכליה, כי בימים ההם היה מצב של חור ובהו בארץ, שודדים ערבים עשו פרעות ביהודים, שדדו, באו ורצחו יהודים רבים. ר' שמריה התיידד מיד עם איבריהם פחה באמצעות מחנות הגנות של סכומי זהב גדולים, ואיבריהם פחה נתן פקודה חוקה לצבאו להגן על חיי היהודים ורכושם, גם עשה שפטים חמודים בשודד, ורצח היהודים וכוונת הציל את כל ישוב היהודים או מכליה ר"ל.

אב זקני ר"ש לוריא וגיסו הגביר ר"ש צוקרמן, שגם הוא בא אז לארץ, החלו בפעולות נמרצות לחזק את ישוב היהודים בהרבה מקצועות והשקיעו סכומים גדולים להחזקת כל מפעלי הצבור והישוב מכספם הם.

הר"ש לוריא בבואו לארץ הביא אתו גם שיירת עולים גדולה מרוסיה על חשבוננו הוא, ומלבד השיירה שהוא הביא אתו עסקו הוא והר"ש צוקרמן כל ימיהם בהעלאת שיירות עולים רבות לאר"י ועזרו בכל מרצם לסדורם בארץ, והם היו ג"כ בראשי הגבאות לחיווק הישוב בכלל במוהילב ובסקלוב בתקופה ההיא.

הר"ש לוריא והר"ש צוקרמן שניהם עזרו לאיברהים פחה לבנות נמל על חוף העיר עזה בתנאים מסוימים לטובת הישוב, ושניהם באו בהסכם עם איברהים פחה על הכניית ענקית ליסוד ישוב יהודי גדול בשטח שבין ירושלים ויפו, ולמטרה זו גייסו עוד עשירים רבים ברוסיה, אך לרגלי תמורת השלטון או בארץ, שהצבא התורכי כבש שוב את סוריה ואר"י מידי צבא המרד של מצרים, נתבטלה התכנית הזאת.

הר"ש לוריא והר"ש צוקרמן השקיעו כסף רב בהקמת כפר יהודי אצל הכפר "בית-איקסא" בקרבת קבר שמואל הנביא. הכפר היהודי הזה הית-קיים כמה שנים באותה התקופה. במקום הזה נגאלו שטחי קרקעות גדולים ע"י חברת "נחלת ישראל" כרמה, אשר תחילת הפעולה הזאת היתה ע"י הר"ש לוריא והר"ש צוקרמן.

פעם אחת הלך ר' שמריה בלוח אחדים מאנשי ירושלים לבקר במקום הנ"ל והיה נתון בסכנה גדולה, כי ערבים בדואים אחדים עקבו אחריו להרגו מתוך כעס מיוחד עליו באמנם שע"י השפעתו תלה איברהים פחה רבים מחבריהם, הם עקבו אחרי מהלכו מחוץ לעיר, אך הדבר נתגלה ע"י אחד "הערבים הידידים" ומיד יצאה פלוגה של הגברדיה ("שמירה יהודית" מורכבת מיהודים אשכנזים וספרדים שהיתה קיימת בתקופה הישנה תחילה) והיא קלעה אל המטרה, ר' שמריה ניצל, והבדואים המרצחים באו על ענשם...

שני חר' שמריה-אים התעסקו ג"כ בתכנית לגאול מקומות קדושים ידועים בארץ, גם השקיעו בחלומם זה כסף רב, זוהי פרשה ארוכה מיוחדת, שבב" נכתב עליה בתקופה הישנה.

שמריה כלב